

دُرنا و لاک پشت [کاخ ماه]

یک نمایش نامه‌ی نوی باستان

اثر نویسنده‌ای ناشناس

گردانش پویا غلامی

تصویر: نقاشی سه لته‌ای از بازیگران «دُرنا و لاک پشت در کاخ ماه» در یک نمایش نو [Noh] ژاپنی؛ حدود ۱۹۱۰-۱۹۳۰، اثر کوگیو تسوکیوکا؛ جنبش نقاشی شین-هانگا؛ ۱۰ در ۱۵ سانتی‌متر؛ شامل فغفور در میانه، دُرنا [با سیمایه‌ی زن پوش] در سویی، و در دیگرسو لاک پشت، در خرام جشن سال نو.

fold-era.com

دُرنا و لاک‌پشت [کاخ ماه] | اثرِ نویسنده‌ی ناشناس

۱- کارگزارِ کاخ ورودِ فغفور را اعلام می‌کند

کارگزارِ کاخ (آی-کیوگن) که در خدمتِ فغفور (فغفور خوان‌زُنگ از سلسله‌ی تانگ یا یوِی بزرگ) است پدیدار می‌شود و وزیران و اشرافِ بارگاهِ شاهی را اندرز می‌دهد که به دیدار خاقان آیند چراکه ایشان در آغاز جشنِ سالِ نوی چینی از کاخِ گِکی‌یوِین (کاخ ماه) دیدن خواهد کرد.

۲- فغفور به همراهِ وزیرانش ظاهر می‌شود

فغفور (شَبته) ظاهر می‌شود، و در پی او وزیران (واکی و واکی-تسوره)؛ فغفور به کاخ اندر می‌شود و در کاخش (اویاتانی^۱) [بر تخت] می‌نشیند.

فغفور

خوشا فرارسیدنِ سالِ نوی چینی؛ آیین‌های سالِ نو نخستین جشنِ چهار فصل‌اند، چنانک دانی و بینی.

وزیر مهتر

حضور شریفِ فغفور- همان «پسرِ آسمان^۲»- ما را مفتخر خواهد ساخت، همو که می‌نگرد به ماه و خورشید فروزان، در دروازه‌ی جوانیِ جاودان.

فغفور

گرد آمده‌اند بسا کارگزاران، اشراف و وزیران، پاشنه به پاشنه، پیوسته کنار هم این‌سان...

وزیر مهتر

شمار جمعیتی که گرد می‌آید به‌راستی درمی‌گذرد از ۱۰۰ میلیون تن آدمیان.

فغفور

در خان‌ومانِ عوامان، می‌ستایند این فغفور را مردمان.

وزیر مهتر

چون جملگی هم‌نوا صدای‌شان را فراز بَرند در ستایش فغفور، پس بانگ‌های‌شان...

فغفور

... طنین می‌افکند حتا در آسمان، می‌پیچد نیرومندانهِ پرتوان.

دسته‌ی برخوانان

^۱ *ōyatai*

^۲ *son of Heaven*; یَغْیُور، پسر خدا یا پسر آسمان، لقبِ خاقان‌ها نزد چینیان

شنِ باغِ کاخ پوشیده از زر و سیم و گوهران، شنِ باغِ کاخ سرشار از زر و سیم و گوهران. کفِ کاخ پوشیده از صدها هزار گلدوزی زرنشان. درها از لاجورد، تیرک‌ها از گوش‌ماهی‌های دریایی درخشان، پل‌ها همه عقیق‌سان. یکی دُرنا و لاک‌پشت در کاخ بر کناره‌ی آبگیر. منظر کاخ به اندازه‌ی کوه پَنگ‌لای^۱ چشمگیر و دلپذیر؛ همان کوهساری کائرا دانند منزلگاه ایزدان و جاویدخلوت‌گزینان. به‌راستی که بسی ارزشمند است جذبه‌ی فغفور، هان! بسی ارزشمند است جذبه‌ی فغفور، هان!

۳- رقصِ دُرنا و لاک‌پشت

وزیرِ مهترِ فغفور پیش می‌رود و ایشان را ترغیب می‌کند که رقصِ دُرنا و لاک‌پشت چنان‌که در گذشته روی داده اجرا شود، و از پی آن مجلس رقص و موسیقی در کاخ ماه برقرار گردد.

وزیر مهتر

مرا مایه‌ی فخری باشد گران که اجازه فرمایید پیشنهادی دهم به خدمت‌تان. از پی رسم هر ساله، شگفت‌انگیز باشد گر دهید به رقصِ دُرنا و لاک‌پشت فرمان، و آنگاه رقص و موسیقی را در کاخِ گِک‌کیوَدِن (کاخ ماه) شوید میزبان.

برخوانان

گفته‌اند که لاک‌پشت ده هزار سال یزید و دُرنا هزار سال.

[چونو-مای، تِن‌نیونو-مای]^۲

این رقص آهسته نوعی خرام آرام است با ریتمی ملایم، و طبل‌های دستی خُرد و کلان و نی ژاپنی همراهی‌اش می‌کنند. دُرنا و لاک‌پشت در تسورو کامه / گِک‌کیوَدِن^۳ با هم می‌رقصند.

۴- فغفور که رقصِ دُرنا و لاک‌پشت در وی شوق برانگیخته خود به رقص درمی‌آید

فغفور بسا خوشنود از لاک‌پشت که فالِ نیکِ آینده‌ای خجسته را بیان می‌کند و نیز از دُرنا که به باغِ اندر می‌شود تا عمر هزار ساله را به فغفور پیشکش کند. پس فغفور داوطلبانه رقصی رمزآلود و سَرّی اجرا می‌کند.

برخوانان

بسا نمونه‌ها وجود دارند از چیزهای خجسته، بهره‌مند از رونق دیرپا. بسا نمونه‌ها وجود دارند از چیزهای خجسته، بهره‌مند از هزاران سال رونق و رفاه. چیست نمونه‌ی خوبی از برای آن؟ آری، هیمة-کُمتسو^۴ (گونه‌ای درخت کاج) نیکو مثالی است. وقتی لاک‌پشت رقصش را پیش روی درخت کاج سرسبز شاداب اجرا می‌کند، دُرنا بی سُرّ سر به جنگل می‌شود تا فغفور را زندگانی هزار ساله پیشکش کند. پس اینک فغفور والامقام، به‌شیوه‌ای سرگرمی‌آفرین، رقصی رمزآلود و سَرّی اجرا می‌کند.

^۱ Penglai

^۲ Grace; زیبایی، لطافت، وقار؛ حُسن، پسندیدگی، فیضِ الهی

^۳ Chū-no-mai, tennyo-no-mai

^۴ Tsuru Kame / Gekkyū-den

^۵ Hime-komatsu

رقصی شکوهمند که با حرکتی آرام آغاز می‌شود و همراه است با آهنگی که از موسیقی بارگاهی الگو برداری می‌کند و نرم‌نرمک ریتمش تندتر می‌شود.

۵- فغفور به «تالار زندگانی جاودان» باز می‌گردد

جشن کماکان ادامه می‌یابد. در بارگاه شاهانه اشراف به شیوه‌های گوناگون در کاخ ماه می‌رقصند. فغفور با لذت بردن از رقص‌های درنا و لاک‌پشت، در جشن شرکت می‌کند؛ او از سرشاری و تداوم رونق کشور و رفاه مردمانش حس شادی می‌کند، و به تالار چوسی‌دن^۲ («تالار زندگانی جاودان») باز می‌گردد.

برخوانان

آستین‌های سپید مردمان سماوی در کاخ ماه، بر روی ماه، آستین‌های سپید مردمان سماوی در کاخ ماه چون غلاف گل‌های زیبای بهاری دگرگون می‌شوند. پاییزان، دگرگون شوند آنان چون برگ‌های خون‌رنگ خیسیده در نم باران. اندر زمستان، چون برف‌دانه‌های لطیف پیچ‌وتاب خورند آنان. ردای آستین‌افشان به رنگ ملایم ارغوان. وقتی اشراف کاخ ماه بر روی زمین موسیقی گگی شویی (نغمه‌ای از ماه) را با هم می‌نوازند فغفور شود مسرور؛ وی دعا می‌خواند از برای کوهساران، رودخانه‌ها، درختان، و سبزه‌ها، برای هر آنچه در سرزمین‌اش هست، تا جملگی بهره‌مند گردند از سرشاری و هزاران نسل رونق و رفاه. این سان فروزی می‌بخشند رونق پیشرفت را کارگزاران کاخ و کژاوهران. چه خجسته است که فغفور بلندجایگاه به «تالار زندگانی جاوید» باز می‌گردد، تالاری که نامش یعنی دیرپایی جایگاه وی. باز می‌گردد او به تالار زیست‌مانا.

تسوره کامیه / گیک کیو-دن (درنا و لاک‌پشت / کاخ ماه)

چکیده: در چین باستان، جشن سال نو در کاخ فغفور برگزار می‌شد. یکی از کارگزاران کاخ که در خدمت فغفور است ظاهر می‌شود و ورود فغفور به «کاخ ماه» را اعلام می‌کند. اشراف بارگاه شاهی همگی ترغیب می‌شوند که به دیدن فغفور بلندمرتبه بیایند. وقتی فغفور به دروازه‌ی جوانی جاودان می‌رسد تا خورشید فروزان سال نو را ببیند، همه‌ی مردمانش نیز با جشن گرفتن سال نو صدای خود را بلند می‌کنند؛ چنان بلند که آوای این مردمان به آسمان‌ها می‌رسد. باغ کاخ یا کوشک شاهی سرشار از زر و سیم و گوهر است و شکوهمند می‌نماید. در این جو نمایشی، که مملوست از سرخوشی و زیبایی، وزیر مهتر بارگاه شاهی به پیش می‌آید و فغفور بلندمرتبه را تشویق می‌کند که موسیقی و رقص درنا و لاک‌پشت برگزار شود، درست همانطور که در گذشته چنان می‌شد و از آن پس همواره مجلس موسیقی در کاخ ماه برقرار بود. وقتی درنا و لاک‌پشت می‌رقصند تا طول عمر فغفور بلندجایگاه را به جشن بنشینند، فغفور چنان به سرور و وجد می‌آید که خود رقصیدن آغاز می‌کند. پس از آنکه اشراف نیز رقصیدند و به مجلس جان بخشیدند، فغفور از اورنگ شاهی برمی‌خیزد تا سوی «تالار زندگانی جاوید» روان شود.

نکته‌ها

این نمایش‌نامه‌ی بسیار کوتاه نو اغلب به‌عنوان نخستین قطعه‌ی تمرینی برای اجراگران نوآموز نمایش نو انتخاب می‌شود. بسته‌ی به آرایش هر مکتب نو، این قطعه میزانی کافی از نغمات یا چامه‌ها و گفتگوهای سست و پرتوان را دربردارد. سنخ‌های نغمه‌ها ساده لیک گوناگون‌اند، و سبب می‌شوند که اجرای ظرایف این قطعه‌ی نمایشی برای نوآموزان نمایشی نو نه تنها دست‌یافتنی بلکه جالب باشد. هرچند، شیته (نقش اصلی) این نمایش فغفور است و «گاکو» (رقصی که اغلب توسط بازیگران دارای بادبزنی چینی اجرا می‌شود) در این نمایش گنجانده شده، از این رو این متن نمایشی کم‌اهمیت نیست بل در عوض منزلت و مقام بلندی دارد و آموختن ظرایفش دشوار است. در نتیجه، آموختن همه‌ی نکات این اثر برای اجراگران زمان‌بر خواهد بود. نقش‌های درنا و

^۱ Gaku

^۲ Chōsei-den Hall

لاک پشت اغلب توسط گُکاتا^۱ یا بازیگران کودک اجرا می‌شود. اجرای ستایش برانگیز کودکان یکی از نکات اصلی این قطعه‌ی نمایشی است. تضاد بین اجرای شکوهمند «گاکو» توسط بازیگر نقش فغفور و اجرای رقص‌های درنا و لاک پشت توسط کودکان این درام را حتماً مسحورکننده‌تر می‌سازد. از آنجا که مضامین این نمایش حتماً برای نوآموزان آشناست، و جشن و آوازی را ارائه می‌دهد که پی‌گرفتن‌شان آسان است، بسیاری از مردم به آسانی از تماشای نمایش «درنا و لاک پشت» لذت خواهند برد.

مکاتب: هر پنج مکتب (در مکتب کیتا^۲ «گک کودن» نام دارد. در سایر مکاتب «تسورو کامه» خوانده می‌شود.)

دسته: نخستین گروه از سنخ‌های پنج‌گانه‌ی نمایش نو، کارامونو

نویسنده: ناشناس

موضوع: ناشناس

فصل: بهار (ژانویه در گاهشماری قمری)

صحنه‌ها: کاخ فغفور در چین موسوم به کاخ ماه

تسوکوری مونو: اویاتای (ایچی جودای (چارچوب یا قابی چوبین پوشیده در جامه‌ی فاخر) با طاقی متکی به چهار ستون در چهار گوش.)

شخصیت‌ها:

شیتیه؛ فغفور (فغفور خوان‌زُنگ از دودمان یوی بزرگ یا تانگ)

گُکاتا (یا تسوره (همراه شیتیه) وقتی بزرگسال این نقش را بازی می‌کند)

گُکاتا (یا تسوره (همراه شیتیه) وقتی بزرگسال این نقش را بازی می‌کند)

واکی؛ وزیر مهتر بارگاه شاهی

واکی-تسوره؛ وزیران بارگاه شاهی (تقریباً دو تن)

آبی: یک کارگزار کاخ

رُخ‌پوش‌ها [سیم‌چاه‌ها یا نقاب‌ها]

تسوره (درنا)؛ کو-اُمته^۳

تشوره (لاک پشت)؛ کان‌تان-اُتوکو^۴

جامه‌آرایی

شیتیه؛

تو-کان‌موری (نوعی تاج که ایزدان یا فغفوران چینی بر سر می‌نهند)، ابروهاچی‌ماکی (سربند رنگی)، آواسه-کاری‌گی‌نو (مدلی از کیمونوی کاری‌گی‌نوی چین‌دار و آستردار)، کیتسوکه / آتسوی‌کا، هان‌گیره (نوعی هاکاما که شخصیت‌های نیرومندی چون دیوها، ایزدان، و جنگجویان می‌پوشند)، کُشی-آبی (کمربند)، و تو-اوچیوا (بادبزن چینی).

گُکاتا یا تسوره (درنا)؛

تسورو-دای (تاجی که درنا بر سر می‌نهد)، کوروتاره (کلاه‌گیس سیاه با گپسی که اندکی از شان‌ها فراتر می‌رود)، ابروئیری کارائوری که به سبک تسو-بوری پوشیده شود (منظور کیمونویی است آستین کوتاه به‌عنوان ردای بیرونی با نقوش سرخ‌رنگ که شخصیت‌های زن به تن می‌کنند) (چوکن)، کیتسوکه/سوری‌هاکو، هاکاما به سبک اوکوچی (سفید)، کُشی-آبی، و بادبزن.

^۱ Kokata

^۲ Kita

^۳ Ko-omote

^۴ Kantan-otoko

گُکاتا یا تسوره (لاک پشت)؛

کامه‌دای (تاجی که لاک پشت بر سر نهد)، کوروتاره، ایروئیری آتسویی تا که به سبک تسوبوری پوشیده شود (نوعی کیمونوی آستین کوتاه با نقوش سرخ، که عمدتاً شخصیت‌های مرد پوشند) (بی آستر و چین‌وشکن) (کیمونوی مدل کاری‌گینو)، کیتسوک / آتسویی تا، هاکاما به سبک اوکوچی (سفید)، کُشی-آبی، و بادبزَن.

واکی؛

هَرا-ئِشی (آرایش موی مدلِ اِشی)، آواسه-کاری‌گینو، کیتسوک / آتسویی تا، هاکاما به سبک اوکوچی (سفید)، کُشی-آبی، و بادبزَن.

واکی-تسوره؛

همانند واکی

آبی؛

کان‌جین-زوکین (نوعی سربند یا روسری)، آتسویی تا، سُباتسوگی (کیمونوی آستر دار و چین دار به مدلِ هاپی بدون آستین، که جنگجویان یا شخصیت‌های چینی به تن می‌کنند)، و کوکوری-باکاما (نوعی از پوشیدنِ شلوارهای هاکاما، که انتهای لباس را در زانو با بندی تو می‌دهند و تنگ یا جمع می‌کنند [یا ساسون می‌زنند])

شمار صحنه‌ها: یک صحنه

مدت نمایش: حدود ۵۰ دقیقه

Source: https://www.the-noh.com/en/plays/data/program_047.html

تصاویر زیر - به جز نقاشی محفوظ در یادگاه متروپلیتن - را از همین منبع بالا گرفته‌ام. برای جستجو در اصطلاحات فنی دو برگ واپسین - که به صورت پانویس نیامده‌اند - نیز به منبع پیش‌گفته بنگرید. نیز بنگرید به جستارِ «زَنامی مُشکیو» که در بخش «زمین‌تاریخ» وبسایت فلدر بارگذاری شده است.

鶴
龜
／
月
宮
殿

تصویر: نقاشی طوماری ژاپنی، با عنوان «درنا، لاک‌پشت، کاخ، و بامبو هنگام برآمدن خورشید»؛ اثر کانو چیکانوبو، سده‌ی ۱۷-۱۸ میلادی؛ ژاپن دوره‌ی ادو؛ مرکب و رنگ بر ابریشم؛ حدود ۱۸۸ در ۶۴ سانتی‌متر؛ یادگاه هنری متروپلیتن، آمریکا. درنای سرخ‌تاج یا سرخ‌سر که همدم تمام‌عمرش را ترک نمی‌کند دیرزیوندگی و پیوند شادمانه‌ی نیک را نمادپردازی می‌کند؛ درنا در پس‌زمینه‌ی برآمدن خورشید به‌منزله‌ی سرچشمه‌ی زندگی پر می‌کشد، و در پایین قاب کاج و بامبو [و در برخی موارد شکوفه‌ی هلو] نشان نیکبختی و زیست خجسته، و در پایین‌ترین سطح لاک‌پشت، نماد طول عمر، دیده می‌شوند. زمان نخستین دسته‌بندی و تدوین و قاعده‌گذاری نمایش نو [Noh] را به روزگار کان‌امی و زتامی مُتکیو و خلاقیت این پدر و پسر (۱۳-۱۴ میلادی) نسبت می‌دهند، از جمله همین اثر که از حیث هستی‌یزدان‌شناختی، «خویشکاری فغفور» در مقام مفصل، میانجی یا لولای میان هستندگان زمینی و ایزدان آسمانی از مضامین است و نسبت میان تنهایی و پایداری در آن شاید مضمونا درخور امردادماه ما باشد؛ به رقص‌درآمدن فغفور از شورانگیزی خرام هستندگان زمینی، و درهم‌روی و درنور دیده‌شدن مرز حیوان و انسان و ایزدان در وهله‌ی تحول گاهشمارانه (آمدن سال نو)، یادآور مسئله‌زاشدن نسبت عروسک و عروسک‌گردان نزد کلاسیست نیز هست که سده‌ها بعد مطرح شد. نمونه‌هایی از ترکیب «کاخ ماه» و مانند‌هایش را در شعر فارسی نیز در نظر بگیرید: رودکی: «میر ماه است و بخارا آسمان / ماه سوی آسمان آید همی» (۵۴ هـ)؛ اسدی توسی در گرشاسپ‌نامه (۵ هجری)؛ «نهان برد جم را سوی کاخ ماه / به مشکوی زَرین بیاراست گاه»؛ ناصر خسرو: «چرا که خانه خورشید شیر و خانه ماه / ز برج سرطان کردند استوار حصار؟» (۵۵ هـ)؛ قطران: «ماه در خانه خورشید شبی یا دو بود / باز خورشید بود ماهی در خانه ماه» (۵۵ هـ)؛ خاقانی (۵۶ هـ): «در کاخ مه دامن‌کشان یک مه به پروار آمده»؛ نظامی: «کمند افکندنت بر قلعه‌ی ماه / چه باید چون نیایی بر فلک راه» (۶ هجری). سیف فرغانی: «ای حلقه در تو به هر خانه ماه نو / وی نایب رخ تو به هر کشور آفتاب» (۷/۸۰ هـ)؛ خجندی: «نظاره کن که ثریا به منزل قمر افتد» (۸۰ هـ)؛ سلمان ساوجی: «رحم کن بر دلم ای ماه، که از آه دلم / خانه‌ی ماه و فلک، زیر و زبر می‌گردد» (۸۰ هـ). این تصویر در متن اصلی نیامده است.

صحنه‌هایی از اجراهای این نمایش؛ بالا: فغفور چین باستان برای دیدن جشن سال نو به کاخ ماه وارد می‌شود. پایین: نمادهای دیرزیوشی، درنا و لاک‌پشت در کنار برکه‌ی کاخ می‌رقصند.

بالا: شاه خشنود از رقص درنا/ لاک پشت، خود برمی خیزد و رقص سزی اجرا می کند. پایین: رقص شکوهمند فغفور؛ فغفور آستین افشانی می کند؛ آستین ها را با چابکی به عقب پیچ و تاب می دهد و با این خرام برای رفاه مردمان کشورش دعا می کند.

امرداد ۱۴۰۴

fold-era.com